

Надія Брайлян

ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ У БРНО (1920—1930-ті рр.):
ІСТОРІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ, ОСНОВНА ТЕМАТИКА
ТА ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІКАЦІЙ

Висвітлено основні аспекти функціонування часописів української еміграції у Брно у міжвоєнне двадцятиліття, проаналізовано їх змістове наповнення.

Ключові слова: українські емігранти, українські періодичні видання, Брно, «Журавлі», «Гуртом», «Єдність».

Проаналізовані особливості функціонування періодичних видань українських емігрантів в Брно, виділені особливості їх текстового наповнення.

Ключевые слова: украинские эмигранты, украинские периодические издания, Брно, «Журавли», «Гуртом», «Єдність».

Features of Ukrainian emigrant periodicals functioning in Brno are analyzed, features of their text content are described.

Key words: Ukrainian emigrants, Ukrainian periodicals, Brno, «Zhuravli», «Hurtom», «Yednist».

У міжвоєнне двадцятиліття Брно було другим (після Праги) за кількістю українських емігрантів містом у Чехословаччині. Проживала тут і чимала кількість українських студентів, так, станом на 1 березня 1924 р. у ЧСР загалом нараховувалося 1896 студентів-українців, з яких: «у Празі — 1255, в Подєбрадах — 382, в Берні — 170» [8, с. 71]. Навчалися українські студенти у Брно в Масариковому Університеті, а також Технічному та Ветеринарному університетах [8, с. 74].

Студенти гуртувалися у низці громадських організацій, «найстаршою» з яких була Українська академічна громада (далі — УАГ), «заснована ще в 1921 р.» [8, с. 86]. У 1923 р. УАГ нараховувала 91 особу, на початку 1924/1925 н. р. у її лавах перебувало 113 членів [8, с. 87]. Ця студентська організація «провадила культурно-просвітню працю й дбала про національно-українську інформацію та пропаганду серед чужинців» [Там само].

Очевидно, одним із способів проводити інформаційну, культурну і пропагандистську діяльність була спроба видавання часопису «Журавлі», здійснена УАГ навесні 1924 р. Єдине число журналу не датоване, але оскільки воно містить привітання із Великоднем, відомості про шевченківське свято та події, які відбувалися 18, 19, 21 квітня, то ймовірним часом його виходу видається кінець квітня — травень.

Редакція «Журавлів» помістила епіграфом до журналу цитату із О. Вайннінгера, у якій дуже критично оцінювався тодішній час як «час без змісту для держави і права», і задекларувала мету часопису: «...бодай в часті усунути зло, яке закрадає в серця еміграції та стараєся знищити здобутки старшого покоління» ([с. 1]) (сторінки не нумеровані).

Часопис «Журавлі» мав місцевий характер і висвітлював події українського життя у Брно: святкування роковин Т. Шевченка, Великодня, проведені у місті зустрічі і виступи тощо. Так, описуючи перебіг святкування українцями міста роковин Т. Шевченка, автор, захований за криптонімом І. Ш.....к (3 життя українського студентства в Берні. — [С. 7—8]), повідомляв і про прикрі непорозуміння між українцями через їхню політичну орієнтацію, і про суперечки щодо того, до якої з них — правої чи лівої — більше належить Шевченко. У результаті «наші ліві відмовилися від всякої участі у святі», і хоча урочистості відбулися цілком добре і без них, автор уважав, що «пятнувати їхній поступок треба на кожному кроці, щоби вдруге таке не повторилось» (Там само. — [С. 7]).

Надмірну політизацію, яка не йшла на користь справі, відзначав і Я. Н.....ко у публікації «До відчиту» ([с. 9—10]), в якій проаналізовано виступ Н. Григоріїва на тему «Політична організація українства», що відбувся у Брно 19 квітня 1924 р. На думку автора, хоч на цьому заході і «багато було порушено важних і цікавих державницьких питань», однак обговорювались вони «не з точки умілої об'єктивної критики, а толкувались напівсвідомим партійним утопізмом» (Там само. — [С. 10]), що нівелювало значення проведеної акції.

У статті «Значіння ЦЕСУСа для укр. студентства», підписаній криптонімом А. Б. ([с. 7—8]), йшлося про певні напруження у сто-

сунках УАГ у Брно, яка була членом Центрального Союзу Українського Студентства (ЦЕСУС), та його управою, що виникли через непорозуміння щодо податку, який зобов'язані платити члени ЦЕСУСу. Непорозуміння спричинили: по-перше, використання отриманих грошей, які призначалися на допомогу студентству поза межами ЧСР, а насправді витрачалися і на інші цілі, зокрема на заробітну платню працівників ЦЕСУСу; по-друге, значні витрати брянського студентства у 1923/1924 н. р. на спорудження пам'ятника на центральному цвинтарі у Брно (близько 9000 кч), які не брала до уваги управа ЦЕСУСу. Автор пропонував реорганізувати надання допомоги студентам поза межами ЧСР, закріпивши певну їх кількість пропорційно до чисельності тієї чи іншої студентської громади, і, таким чином, уникнути нецільового використання коштів, а також рекомендував управі ЦЕСУСу звести до мінімуму «платні своїх функціонерів» (Там само. — [С. 8]).

На сторінках «Журавлів» публікувалися літературні твори: фейлетон авторства С. Пігуляка «Просоння», його ж переклад замальовки О. Бржезіни «Природа» і вірш «Дзвонять дзвони»; декілька віршів, підписаних криптонімами, зокрема: К. д. Г. Д. «Христос Воскрес», І. Р....ко (два вірші без назви), Павло К. «Думка вигнанця».

Майже всі публікації у часописі підписані криптонімами, єдине прізвище, яке трапляється на сторінках журналу, — С. Пігуляк, однак жодних біографічних даних про цю особу віднайти не вдалося.

Часопис «Журавлі» припинився після випуску єдиного числа, очевидно через те, що відбувся розкол в Українській академічній громаді у Брно, яка його видавала. Як іронічно висловився автор, захований під псевдонімом Сватослав: «...вся УАГ до року пішла в шишку...» [12, с. 8].

Натомість 9 травня 1925 р. у Брно утворилася інша студентська організація — Українська студентська спілка (далі — Спілка) [7, с. 31], яка 9 січня 1926 р. розпочала випуск живої газети¹ «Гуртом»

¹ «Жива газета — самодіяльна газета у вигляді фейлетонів, гуморесок і т. ін. на злободенні, перев. місцеві теми, яка читається з естради або зі сцени на вечорах художньої самодіяльності» (Словник української мови : в 11 т. — Київ, 1971. — Т. 2. — С. 13).

[6, с. 25]. Спочатку газета виходила щотижня у суботу і «складалася з шести відділів на чолі яких стоять виділові редактори: 1) Політично-суспільний — т. П. Марченко, 2) культурний — т. А. Дудник, 3) студентський — т. М. Дараган, 4) тіловиховання — т. М. Шиптун, 5) фелстон та гумор — т. М. Мочарний, 6) різне: а) зі світу, б) хроніка берненського життя — т. П. Пустовійт. Секретарем газети є т. І. Приходченко»¹ [6, с. 25].

Своєю метою творці живої газети «Гуртом» бачили насамперед висвітлення подій у Брно, поширення інформації про важливі суспільно-політичні та культурні новини, а також залучення до громадського життя якомога більшої кількості членів «української колонії в Берні» [6, с. 26]. Оскільки можливості друкувати власний часопис члени Спілки не мали, то вони прагнули мати можливість уголос прочитати свої матеріали і висловити думки.

Упродовж січня — березня Спілка випустила 9 чисел газети «Гуртом», над якою працювали 27 осіб і якими «було написано праць більших сімдесят одна менших двіста шістьдесят вісім» [6, с. 26]. Слухачів газети було 203, сума зібраних коштів склала 40 корон 60 сотиків, а часу на 9 випусків загалом було затрачено 20 год. і 45 хв.

Згодом газета стала двотижневою: «“Гуртом” ... виходить що другої суботи ось уже цілий рік, до якої де хто пише і де хто ходить слухати» [12, с. 8]. Деякі випуски газети були присвячені важливим для українців датам чи подіям, наприклад 10-й річниці проголошення незалежності УНР — у січні 1928 р.

Жива газета «Гуртом» виходила до березня 1928 р. включно: «Кожної другої суботи далі виходить при Спілці жива газета “Гуртом”» [7, с. 32], відомостей про її пізніший вихід немає.

Після цього протягом дев'яти років українці у Брно не мали своїх періодичних органів, аж поки у листопаді 1937 р. зусиллями галицького педагога і громадського діяча Т. Монюка² не почав ви-

¹ Про названих тут творців живої газети «Гуртом» вдалося віднайти дуже мало відомостей: лише фотографію П. Марченка [8, с. LX] та згадку про інженера А. Дудника серед жертводавців на видання праці С. Наріжного [8, с. 5].

² Біографічні відомості про Т. М. Монюка вкрай скупі. Навіть імені його з'ясувати не вдалося. Відомо лише, що це був педагог родом із Галичини, у другій половині 1930-х рр. жив у Моравії, неподалік Брно (містечко Густопече, село Діваки). Т. Мо-

ходить часопис «Єдність» — «орган української самостійної, соборницько-державної думки».

У плани редакції входило видавання часопису «тимчасово “на правах рукопису”, як місячника» (1937. — Ч. 1. — Зворот титулу), за сприятливих умов перетворення його у двотижневик, а далі і в тижневик, який виходитиме друком. Однак ці плани не вдалося реалізувати й усі п'ять чисел журналу виходили як місячник і тиражувалися на циклографі [1].

Назва видання обґрунтовувалася у редакційній статті як «не випадкова», оскільки редакція ратувала за «єдину ідеологію, програму і тактику визволення українського народу» (Від Редакції. — 1937. — Ч. 1. — С. 1). Тут же проголошувалося кредо часопису: «В єдності — сила! Всі за одного — оден за всіх!» і декларувалося, що «найвища мета — Самостійна Соборна Україні» (Там само). Саме ці засади покладалися в основу діяльності редакції і слугували базовими принципами видаваного часопису. Співпраця із «широкими українськими чинниками» була можлива лише за умови дотримання цих основних переконань.

Редакція з сумом відзначала, що, незважаючи на значну кількість українських емігрантів у Моравії (зокрема, у Брно у другій половині 1937 р. їх налічувалося 420 осіб (Там само. — С. 2), українське громадське життя тут «ні розміром, ні обсягом, далеко не дорівнює життю в Празі», ані навіть у Ліберці чи Млодій Болеславі (Там само). І хоча у Брно існують чотири українські громадські організації (Українське товариство самопомочи «Єдність», Українська громада, Українська студентська спілка та Українське товари-

нюк публікував у закарпатських та еміграційних українських часописах матеріали педагогічної, історичної, краєзнавчої та сільськогосподарської тематики [4, с. 409; 11, с. 124—126]. Поруч його прізвища трапляються звання доктор і професор. Видав декілька книг, серед яких: «Кукуруза (Як поліпшити врожай кукурузи на Підкарпатті)» (Diváky na Moravě, 1937. — 65 с.; циклограф); «Народня поезія села Калини [тепер — Тячівський р-н Закарпатської обл.] на Прикарпаттю. Парубоцькі пісні — катунські — рекрутські» (Diváky, 1938. — 44 с.); циклографічно у 25 пр. [2; 9]. Був діяльним в українському громадському житті, зокрема, брав участь у відкритті філії товариства «Просвіта» у Брно 5 червня 1938 р., де був обраний членом ревізійної комісії [3]. Він був учасником боротьби за незалежність Закарпатської України, у боях за яку і загинув: «Монюк, д-р — родом з Галичини, загинув у боях у березні 1939 р.» — занотував у зібраному ним мартиролозі В. Гренджа-Донський [5].

ство ім. Шевченка), які виявляють «значну, переважно культурно-манифестаційну та допомогову чинність», тут гостро відчувається брак «більше плянної, скоординованої та доцільнішої діяльності» (Там само). І саме цьому питанню редакція вважала за потрібне присвячувати особливу увагу.

До співпраці у часописі запрошували всіх українців, «що володіють пером», за умови дотримання певних правил, серед яких — вимога «писати статті коротко та ясно, на одній сторінці», самостійно оплачувати пересилання надісланих до редакції матеріалів тощо. Дописувачам гарантувався гонорар у розмірі п'яти сотиків за рядок, водночас редакція залишала за собою право правити та скорочувати публікації чи відхиляти їх без жодних пояснень (Від Редакції. — 1937. — Ч. 1. — С. 2).

Кожне число видання розпочиналося статтею незмінного головного редактора і видавця — професора Т. Монюка, у якій він окреслював своє бачення тієї чи іншої проблеми, важливої для емігрантів-українців, зокрема тих, що проживали у Брно. Однією із найбільш актуальних тем, на його думку, була консолідація діяльності українських емігрантів. Їй присвячена стаття, підписана криптонімом Т. М. (належить Т. Монюку), — «Консолідація наших сил» (1937. — Ч. 1. — С. 3—4), у якій автор наголошує на необхідності узгоджених дій українців загалом і зокрема тих, які проживають у Брно. Для цього він пропонує скликати нараду представників усіх українських інституцій у Брно, що «стоять за Українську Самостійну Державу», на якій створити Міжорганізаційний комітет, що й керував би подальшою спільною працею (Там само. — С. 4). Цю ж тему — об'єднання зусиль для досягнення мети — розвиває Т. Монюк і в передовиці «Єдність ідеології, програми, проводу, тактики та чинності» (1938. — Ч. 2(4). — С. 1—6), наголошуючи, що саме ці фактори приведуть українців до «повного державного усамостійнення та суспільно-національного добробуту та щастя» (Там само. — С. 6). Локальний, брненський, аспект цієї проблематики проаналізував Леонід Вітровський у дискусійній публікації «Можливості співпраці укр. Т-в у Брні» (1938. — Ч. 2(4). — С. 6—9).

Редакція приділяла багато уваги висвітленню життя українців у Брно, друкуючи як невеликі матеріали під постійною рубрикою

«З українського життя в Брні, Ч. С. Р.» (автори якої підписувалися криптонімами: Л. В-кай; О.; Л. В-ий (очевидно — Леонід Вітровський), так і більші статті, присвячені різним аспектам цієї теми. Зокрема, автор, захований під криптонімом О. Л., у своїй публікації «Під прапор старої фортеці» (1937. — Ч. 1. — С. 9—12) змальовував невтішну картину українського громадського життя у Брно: «По Празі це (Брно. — *Н. Б.*) є другий осередок укр. еміграції. Здавалось би громадське життя тут мусіло б розвиватись у ширшому розмірі; йти значно скорішим темпом. На жаль цього не видно» (Там само. — С. 10). Натомість існуючі українські організації «багато витрачають сили та завязття на дрібничкові річі та на поборювання самих себе» (Там само). Автор статті наголошує на доцільності відкриття у Брно філії ужгородської «Просвіти», нагадує про позитивну роль, яку відіграла ця організація в українському житті у минулому, називає її справжньою фортецею українства і закликає єднатися «під прапором старої фортеці» (Там само. — С. 12).

Свої міркування з приводу знеохочення українців до громадського життя, зокрема у Брно, виклав Леонід Вітровський у публікації «Болюча справа» (1937. — Ч. 2. — С. 10—13).

Очевидно, що вихід у Брно українського журналу «Єдність» викликав жвавий громадський резонанс, оскільки у ч. 2, яке побачило світ у грудні 1937 р., редакція вважала за потрібне це прокоментувати і зазначала: хоча поява «Єдності» «в деяких осіб викликала значне розчарування», вона «цілком свідомо всіх, а передовсім, технічних недомагань» часопису і працюватиме над їх усуненням, і водночас зауважувала, що «в Брні досі взагалі не було ні одного укр. часопису», оскільки нікому не вдавалося віднайти кошти на його видання (Монюк Т. Від редакції // 1937. — Ч. 2. — С. 1).

Необхідність існування місцевої преси, навіть якщо вона недосконала, обґрунтовувалася й у статті за підписом М. Д-ан «Мають право на життя місцеві часописи?» (1937. — Ч. 2. — С. 2—7): вона ширше, ніж центральні видання, документує події місцевого життя, викриває його хиби, своєчасно публікує новини й оголошення локального характеру тощо.

Наголошенням того факту, що розвиток і стан часопису значною мірою залежить і від читачів та прихильників журналу, зокрема їх передплати та внесків «на пресовий фонд», завершувалося дру-

ге число видання (До читачів і прихильників! — Зворот обкл.), тож редакція закликала не відкладати цієї справи, а зробити її вже сьогодні.

Трете число, яке побачило світ у січні 1938 р., значною мірою було присвячене подіям 22 січня. Про них ішлося у редакційній статті та низці інших матеріалів, серед яких — «Українські чинники про 22. Січня» (с. 6—10). Також було опубліковано промови відомих українських діячів (М. Ю. Шаповала, Н. Григорієва, генерала В. Петріва), проголошені ними на святкуванні 22 січня 1929 р.: «Визвольна програма Трудового Конгресу України (3 промови М. Ю. Шаповала на 22. Січня 1929 р.)» (с. 11—13); «З промови Н. Григорієва на святі 22. Січня 1929» (с. 13—15).

Хоча публікації місцевого характеру займали на сторінках «Єдності» багато місця, однак редакція намагалася надати журналу і ширшого значення, друкуючи публіцистичні статті та інші матеріали загальноукраїнського звучання, зокрема: Т. Монюк «До основ української ідеологічної думки» (1937. — Ч. 2. — С. 14—21) і «Чому ми не втримали своєї держави?» (1938. — Ч. 3(5). — С. 19—28); Л. Вітровський «Розв'язка польсько-українських відносин» (1938. — Ч. 3(5). — С. 13—22) і «Чому ми, українці, домагаємося своєї власної, самостійної держави?» (1938. — Ч. 3(5). — С. 29—32).

У передовиці головного редактора п. н. «Буревій женеться...» (1938. — Ч. 3(5). — С. 1—6) йшлося про актуальні міжнародні події (як-от «сполучення Німеччини з Австрією») та їх значення для майбутнього українського народу. Т. Монюк висловлював сподівання, що «від нового напрямку світової політики» можна очікувати «розв'язки української справи» (Там само. — С. 2) принаймні ймовірніше, ніж за умови стабільності існуючих міжнародних стосунків, за яких українці є бездержавним народом, і закликав зосередити усі сили для організаційних та просвітницьких дій у напрямі «боротьби за наш найвищий національно-державний ідеал — Самостійну Соборну Україну» (Там само. — С. 6).

На сторінках журналу постійно друкувався огляд міжнародних подій від Обсерватора; велася рубрика «На рідних землях», яка містила відомості з етнічних українських земель (Галичини, Буковини, Волині, Пряшівщини, Закарпаття та радянської України) на основі публікацій української преси. У ньому вміщувалися і статті,

присвячені подіям у Радянському Союзу, як-от «Справжнє значіння московських процесів» Ілька Бужанського (1938. — Ч. 2(4). — С. 22—24).

Редакція «Єдності» публікувала біографічні матеріали: некрологи відомих українських діячів (Михайло Обідний, Миколая Божук) та українців емігрантів у Брно (Данило Дермедвідь) (1938. — Ч. 3(5). — С. 39—40); стаття С. Зеркаля «Смутні роковини» (1938. — Ч. 2(4). — С. 10—16) — до 7-ї річниці смерті М. Ю. Шаповала, із його графічним портретом авторства Т. М. (крипт. Т. Монюка) (Там само. — С. 11). Для відзначення Шевченкових роковин у березні 1938 р. вміщено рисунок-портрет Т. Шевченка авторства Т. Монюка та цитату із «Заповіту» (1938. — Ч. 3(5). — С. 5).

Проблеми національного виховання українських дітей в еміграції висвітлював Сава Зеркаль у статті «За національну вихову наших дітей» (1938. — Ч. 3(5). — С. 6—12). Автор наголошував на важливості національного самоусвідомлення українською молоддю та дітьми емігрантів, насамперед у змішаних подружжях, детально аналізував стан української виховної справи у різних містах Чехословаччини. На його думку, у кожному місці проживання українців необхідно «організувати та утримувати школу чи курси», які б давали можливість «зберегти від денационалізації» українську молодь (Там само. — С. 12).

На сторінках журналу «Єдність» надавалося місце і для літературних творів, зокрема, опубліковано вірші Т. Монюка, Ф. Тащинця¹ та автора, що підписався псевдонімом Іскра. Окрім того, надруковано низку фейлетонів О. Кравченка: «Внутрі й назовні» (1937. — Ч. 2. — С. 7—10); «По-модерному» (1938. — Ч. 1(3). — С. 33—36); «Таки штовхнули...» (1938. — Ч. 2(4). — С. 24—30); «Лист до земляків з Цейлону» (1938. — Ч. 3(5). — С. 29—33). Постійно велася рубрика «Надіслані книжки та журнали».

Редакція «Єдності» прагнула брати активну участь у житті українського громадянства у Брно, ініціювала різні акції, намагалася спонукати своїх читачів до корисних громадських дій. Зокре-

¹ **Тащинець Федір Іванович** (01.01.1912, с. Келечин, тепер — Міжгірського р-ну Закарпатської обл. — 20.03.1939, с. Сойми, тепер — Міжгірського р-ну Закарпатської обл.) — український громадський і військовий діяч, педагог. Член Закарпатського Пласту та ОУН, поручник Карпатської Січі, Хустський окружний комендант. Розстріляний угорською поліцією [5; 10, с. 45].

ма, у лютому 1938 р. виступила з ініціативою заснування публічної української бібліотеки, для чого опублікувала відповідне звернення на своїх сторінках і прохання передрукувати його в інших українських часописах. Зважаючи на те, що жодне з українських товариств у Брно «не може похвалитися навіть сотнею путящих книжок» (1938. — Ч. 2(4). — С. 32), а це суттєво утруднює можливості «культурної діяльності», редакція оголосила про створення Української публічної бібліотеки у Брно і звернулася до «укр. видавництв, бібліотек, культурно-просвітніх установ і окремих осіб» з проханням «подарувати зайві книги», надіславши їх на адресу редакції. Надалі планувалося публікувати ретельні «звіти з бібліотечної справи». Так, уже в березні 1938 р. редакція звітувала про отримані від голови Українського Пласту Наталії Козицької 25 книг (1938. — Ч. 3(5). — С. 40), а також «як окремих відділ, 561 книжок і публікацій, впорядкованих і закаталогованих» (Там само. — С. 41), подарованих професором Т. Монюком. Редакція висловлювала сподівання, що бібліотечні фонди зростатимуть, і запевняла, що книгами можна буде користуватися в скорому часі «після полагодження деяких формальностей» (Там само).

Ще однією ініціативою редакції було заснування українського видавничого товариства «Промінь» «на паях з обмеженою поручкою» (1938. — Ч. 2(4). — С. 33), яке видаватиме «твори своїх членів і співробітників». Вартість одного паю становила 100 чеських корон, охочим пропонували подати заяву «про зарахування до членів-організаторів» із вказанням бажаної кількості паїв.

Спонування до здорового способу життя, а заодно і ще один спосіб фінансової підтримки корисних громадських справ, зокрема й часопису, містило редакційне звернення «В обороні свого та народного здоров'я» (1938. — Ч. 3(5). — С. 24—25), яке заклиало усі гроші, які раніше затрачалися на тютюн та алкоголь, жертвувати «щедрою рукою на охорону народного здоров'я, на добродійні цілі, на українську школу та пресу!» (Там само. — С. 25). Наскільки дієвою виявилася така публікація — дізнатися не вдалося, оскільки видавання часопису «Єдність» припинилося (на 5-му числі у березні 1938 р.). Найімовірнішою причиною видається брак коштів, хоча жодних попереджень про загрозу припинення видан-

ня, його критичний фінансовий стан або щось подібне опубліковано не було.

Отже, протягом міжвоєнного десятиліття українські емігранти у Брно видавали три українських часописи. Два з них були органами студентських громадських організацій: Українська академічна громада випускала журнал «Журавлі», а Українська студентська спілка — «єдину живу газету в Ч. С. Р.» [12, с. 8] п. н. «Гуртом» — цікаве й актуальне явище громадсько-культурного життя 1920-х рр. Журнал «Єдність», п'ять чисел якого вийшли протягом 1937—1939 рр., увесь час видавав та редагував український педагог і громадський діяч Т. Монюк. Незважаючи на виразно місцевий характер часопису, його творцям вдавалося гармонійно поєднувати на його сторінках як матеріали локального значення (які добре відображали життя українців Брно у багатьох його аспектах), так і публікації, що заторкували важливі для усіх українців питання і проблеми. Часописи українських емігрантів у Брно становлять цікаву і своєрідну сторінку української періодики, а також слугують цінним історичним джерелом інформації про події і явища життя міжвоєнного двадцятиліття та їх тодішнього трактування, а також бібліографічних та пресографічних відомостей.

1. Бібліографія нових українських видань в ЧСР // Український Тиждень. — Прага, 1938. — Ч. 6. — С. 4.
2. Бібліографія нових українських видань в ЧСР // Український Тиждень. — 1938. — Ч. 22. — С. 4.
3. Відкриття філії Т-ва Просвіта в Брні // Український Тиждень. — 1938. — Ч. 24. — С. 3.
4. *Габор В.* Українські часописи Ужгорода (1867—1944 рр.) : іст.-бібліогр. дослідж. / Василь Габор. — Львів, 2003. — 564 с.
5. *Гренджа-Донський В. С.* Щастя і горе Карпатської України : Щоденник. Мої спогади [Електронний ресурс] / В. С. Гренджа-Донський; упорядкув. та прим. Д. М. Федаки ; вступ. ст. В. І. Ільницького, Д. М. Федаки. — Ужгород : Закарпаття, 2002. — 516 с., іл. — Режим доступу: <http://litopys.org.ua/grendzha/grendzh13.htm>.
6. З життя українського студентства // Студентський Вістник. — Прага, 1926. — Ч. 3. — С. 25—26.
7. З життя українського студентства // Студентський Вістник. — 1928. — Ч. 4/6. — С. 31—32.

8. *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами / Симон Наріжний. — Прага, 1942. — Част. 1. — 372 с. + ССХХХІІ.
9. Народня поезія села Калини на Прикарпаттю // Український Тиждень. — 1938. — Ч. 22. — С. 2.
10. *Пагіря О.* Карпатська Січ: військове формування Карпатської України / Олександр Пагіря. — Київ, 2010. — 152 с.
11. *Савка М.* Українська еміграційна преса у Чехословацькій Республіці (20—30-ті рр. ХХ ст.) : іст.-бібліогр. дослідж. / Мар'яна Савка. — Львів, 2002. — 308 с.
12. *Сватослав.* Українські «стойки» або укр. «армада Спаса» в Брні / Сватослав // Вартовий. — Прага, 1927. — Січ. — С. 7—12.